

FN-forbundets Nyhedsbrev

Årgang 4, nr. 3, marts 2009

Indhold i dette nummer:

NYT fra FN-forbundet.....	2
Den internationale dag for afskaffelse af racediskrimination den 21. marts	3
FN-konference mod intolerance er bedre end boykot	6
Folkeret à la carte.....	8
BØGER anmeldt af Henrik Døcker.....	11

Deadline for stof til næste nummer af nyhedsbrevet er den 20. maj 2009.

Udgivet af FN-forbundet, Store Kongensgade 36, 4.th., 1264 København K, www.una.dk,
e-mail: fnforbundet@una.dk, ISSN: 1901-645X
Redaktion: Anni Herfort Andersen, Henrik Døcker, Hanne Steinmeier og Jørgen Estrup
(ansvarshavende)

NYT fra FN-forbundet

Ny hjemmeside stadig på vej

FN-forbundet hjemmeside blev desværre hacket ved udgangen af 2008, og det var nødvendigt at 'lægge siden ned'. Arbejdet med etablering af en ny hjemmeside er godt i gang. Layouteren har afsluttet sit arbejde, p.t. arbejdes der på den tekniske side af sagen, og vi er i fuld gang med at lægge tekst mv. op på siden.

To vellykkede arrangementer til markering af FN-dage

FN-forbundet afholdt et velbesøgt café-møde på Drop Inn i anledning af den internationale dag for afskaffelse af racediskrimination, den 21. marts. Arrangementet er omtalt andetsteds i dette Nyhedsbrev.

Onsdag den 25. marts stod Forbundet i samarbejde med HKKF og Husets Biograf for forevisning af filmen *Lille Soldat* efterfulgt af debat. Filmens instruktør Annette K. Olesen deltog i arrangementet, hvor FN-forbundet ønskede at få belyst nogle af de problemstillinger, filmen berører, så som trafficking og det at være kvindelig soldat. Arrangementet var en opfølgning på FN's internationale kvindedag den 8. marts, og det havde ca. 40 deltagere.

Den internationale dag for afskaffelse af racediskrimination den 21. marts

---

FN's generalforsamling besluttede i 1966, at den 21. marts skulle være den internationale dag for afskaffelse af racediskrimination

Af Erik Arnsted

Datoen blev valgt til minde om massakren i Sharpeville, Sydafrika den 21. marts 1960, hvor politiet med fuldt overlæg åbnede ild mod menneskemængden ved en fredelig demonstration mod paslovene, der under apartheid-styret siden 1952 pålagde alle sorte sydafrikanere over 16 år at bære identitetspapirer, som satte særdeles snævre grænser for deres bevægelsesfrihed. Ved massakren blev 69 mennesker dræbt og mere end 300 blev såret. Markeringen af årsdagen for massakren i Sharpeville skal også minde os om, at millioner af mennesker verden over stadig er ofre for racisme og racediskrimination. Forud for beslutningen havde FN samme år vedtaget Den internationale konvention vedrørende afskaffelse af alle former for racediskrimination (ICERD), som trådte i kraft den 4. januar 1969, og i dag er ratificeret af 173 af FN's 192 medlemsstater.

FN-forbundets café-møde den 21. marts

FN-forbundet markerede i år dagen ved afholdelse af et velbesøgt café-møde

på Drop Inn i København med ambassadør Tyge Lehmann og centerleder Niels-Erik Hansen som oplægsholdere. Tyge Lehmann beskæftigede sig bla. med den positive rolle, som politikere og medier kan spille i arbejdet med at fremme budskabet om tolerance og solidaritet, samt med at skabe forståelse for og accept af forskellighed som en styrke i samfundslivet. Niels-Erik Hansen understregede behovet for, at de forpligtelser, staterne påtog sig ved verdenskonferencen i Durban i 2001, trænger til et hovedeftersyn - ikke mindst i Danmark, som har haft det meget svært med at levet op til målsætningerne.

FN's komite til afskaffelse af alle former for racediskrimination (CERD) udtrykte i forbindelse med evalueringen af Danmarks 15. periodiske rapport i 2002 bla. bekymring over det stigende antal registrerede tilfælde af diskriminerende eller på anden måde nedsættende omtale af andre, og komiteen opfordrede den danske stat til at gennemgå disse tilfælde for en eventuel overtrædelse af konventionen, og komiteen henviser til Durban deklARATIONENS understregning af politikernes og mediernes centrale rolle i bekæmpelsen af racisme. Komiteen udtrykte også speciel bekymring over stigningen i registrerede tilfælde af chikanerier af folk med arabisk og muslimsk baggrund og opfordrede til

øget overvågning af området. Komiteen kritiserede også 25-års reglen og strammingerne på asyl- og flygtningeområdet.

Det kan uden overdrivelse fastslås, at tilstanden på disse områder er blevet betydelig forværret siden 2002. Eksempler på danske politikeres nedsættende omtale og anvendelse af hadpropaganda er talrige og dybt beskæmmende, og der er sket yderligere stramminger på asyl- og flygtningeområdet.

Forberedelsen af Durban 2

Den internationale dag for afskaffelse af racediskrimination lå i år netop en måned før afholdelsen i Geneve af den meget omdiskuterede gennemgangskonference, Durban 2, som bliver det største møde på verdensplan til bekæmpelse af racisme, racediskrimination, fremmedhad og beslægtede former for intolerance siden verdenskonferencen i 2001 i Durban, Sydafrika.

Durban 2 finder sted i Geneve 20. – 24. april, og forberedelserne har været præget af stor uenighed og været meget omdiskuterede. På konferencen skal deklARATIONEN og arbejdsprogrammet, som blev vedtaget på verdenskonferencen mod racisme m.v. i Durban 2001, gennemgås. Det første udkast til slutdokument fra januar måned bragte flere nye emner på banen i forhold til slutdokumentet fra Durban 1, og var præget af, at de muslimske lande havde fundet sammen med landene i Syd om kontroversielle formuleringer vedrørende

- mediernes misbrug af ytringsfriheden til at forbinde religion med terrorisme og vold

- bagvaskelse af religion ved offentliggørelse af negative, fornærmende og nedsættende billeder af religion og religiøse personligheder

- islamofobi, men ikke om fobier i relation til andre religioner

- begrænsning af ytringsfriheden, således at det gøres strafbart at tilskynde til religiøs intolerance, had eller vold eller bagvaskelse af religion, Man påberåbte sig her art. 20, stk. 2 i Konventionen vedrørende de borgerlige og politiske rettigheder, og man opfordrede Komiteen for konventionen vedrørende racediskrimination (CERD) og Menneskerettighedskomiteen til at se på en opstramning

- kulturel relativisme

- Mellemøsten, hvor der udtrykkes dyb bekymring for racediskriminationen mod det palæstinensiske folk men også rettes angreb mod Israel på en række andre områder, der intet har med Durban-deklARATIONEN at gøre. Kritikken af Israel fik således en særlig plads i udkastet, mens der ikke var tilsvarende afsnit vedrørende overgreb på f.eks. tibetanere, tamiler og darfurianere.

Efter en betydelig diplomatisk indsats på mange fronter, blandt andet i forhold til de afrikanske lande, hvor den danske udenrigsminister spillede en væsentlig rolle, er det i sidste øjeblik

lykkedes at formulere et betydelig mere balanceret udkast til slutdokument, som giver håb om, at gennemgangskonferencen kan gennemføres med bred deltagelse. Canada, Holland og U.S.A. har tidligere meldt fra, men talen om en omfattende boykot af konferencen bør nu være forstummet.

Det seneste udkast til slutdokument, dateret 17. marts 2009, ligger som en rolling tekst på Højkommissærens hjemmeside. Det har i langt højere grad karakter af et gennemgangsdokument i forhold til Durban 1, og de mange omdiskuterede formuleringer om begrænsning af ytringsfriheden og bagvaskelse af religioner, der satte hensynet til religion over beskyttelsen af menneskerettigheder, er erstattet af langt færre punkter, affattet i et sprog, der ligger tæt op af den allerede eksisterende formulering i artikel 20 stk. 2 i Den internationale konvention vedrørende borgerlige og politiske rettigheder: "Any advocacy of national, racial or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility or violence shall be prohibited by law". Bl.a. derfor rummer dansk straffelov en blasfemiparagraf. Det burde der ikke være de store problemer i, selvom nogle sikkert stadig vil finde det kontroversielt. Formuleringerne vedrørende islamofobi er udvidet til også at vedrøre fobier i forhold til også andre religioner, og der er luget kraftigt ud i de kulturellevi-

stiske formuleringer. Endelig er afsnittet om Mellemøsten, med angrebene på Israel, udgået. Det ser ud til at afsnittene om kvinder, børn og om trafficking er blevet styrket. Men det er en mangel, at der nu ikke er noget som helst med om diskrimination af mennesker tilhørende seksuelle mindretal. I det første udkast var der dog to linjer.

Gennemførelsen af Durban 2 er en sejr for FN-tanken

Der har været megen og ophedet debat om Durban 2 og om FN's berettigelse - også i danske medier. FN-forbundet har deltaget aktivt, bl.a. med Jørgen Estrups radiodebat med Kathrine Lilleør og debatindlæg i Information og med afholdelsen af café-mødet den 21. marts.

Meget tyder på, at sortseerne får uret. Nogle af deltagerne i debatten ser ud til at have forvekslet Frederiksholms Kanal med Verdenshavet, og så er det jo ikke mærkeligt, at FN har det svært! Der er nu udsigt til en god dialog i Geneve i stedet for boykot, og det er en sejr for FN-tanken.

Erik Arnsted er bestyrelsesmedlem i FN-forbundet og medlem af Forbundets arbejdsgruppe med den mundrette betegnelse 'Arbejdsgruppen om menneskerettigheder med fokus på udviklingen i FN's menneskerettighedsråd, herunder Durban 2'

FN-konference mod intolerance er bedre end boykot

Dette debatindlæg af FN-forbundets landsformand, Jørgen Estrup blev bragt i Information den 17. marts 2009

At medier, som Information, ikke har sat sig ind i, hvad der blev vedtaget ved Durban I-konferencen, er skuffende

Informations leder fredag den 13. marts argumenterer for, at Danmark bør boykotte FN's kommende konference mod racisme og intolerance - Durban II. Det gjorde lederen også for et halvt år siden (27. september 2008).

Men det vil fortsat være en meget uheldig reaktion, hvis man mener, at verdenssamfundet skal bekæmpe den racisme og intolerance, der er virkelighed for mange mennesker over hele verden.

I Europa har racisme og intolerance mod jøder, romaer og andre mindretal ført til overgreb i århundreder. I nyere tid har verden bl.a. oplevet folkedrab på muslimer i Bosnien og på tutsier i Rwanda. Men racisme og intolerance findes i mange udgaver. I Danmark oplever mennesker bl.a., at de ikke får praktikpladser eller kommer til jobinterview, fordi de hedder noget 'forkert'; unge kommer ikke ind på diskoteker, fordi de har den 'forkerte' hudfarve, og endnu flere oplever dumsmarte og ned-

ladende bemærkninger. Men Danmark står ikke alene med disse problemer. For der er intet land, som er fri for racisme og intolerance.

Ting, der aldrig glemmes

Danmark bør derfor deltage i FN's konference mod racisme og intolerance (Durban II). Konferencen er en fortsættelse af Durban-konferencen, der blev afholdt i 2001. Informations leder i fredags påstår, at FN-konferencen i 2001 ikke kom til at handle om andet end "verbale angreb på Israel".

Dette passer simpelthen ikke. Konferencen i 2001 vedtog en omfattende deklARATION og et handlingsprogram. Dokumenterne kan ikke ses som antiisraelske eller antisemitiske. Faktisk slås det fast, at Israels sikkerhed skal garanteres; at antisemitisme skal bekæmpes, og at holocaust aldrig må glemmes. Men besættelsen af de palæstinensiske områder og palæstinenserne ret til selvbestemmelse nævnes selvfølgelig også.

Slavelignende forhold

At medier, som Information, ikke har sat sig ind i, hvad der blev vedtaget ved konferencen i 2001, er skuffende. Slutdokumentet fra 2001 viser faktisk, at dialog kan føre til gode resultater.

Set fra et dansk ngo-perspektiv kan vi f.eks. være glade for, at verdenssamfundet dengang slog fast, at oprindelige folks rettigheder skal støttes; at staterne skal støtte uddannelse i indvandrernes rettigheder, og at staten har et ansvar i forhold til at hjælpe de mennesker, der lever under slavelignende forhold. Men det er også værd at fremhæve, at mere specifikke grupper, som f.eks. de hiv/aids-smittede, fik en positiv moralsk støtte i slutdokumentet. Det var altså ikke et dokument, som blev kidnappet af religiøse fanatikere.

En menneskeret

Danmark skal selvfølgelig ikke under opfølgingskonferencen acceptere, at religiøs ekstremisme og intolerance beskyttes mod kritik. Men vi bør bestemt indgå i en dialog om, hvor grænsen går mellem konstruktiv kritik af intolerante

og udemokratiske religiøse strukturer og nedværdigende kommentarer, som i en større sammenhæng kan opfattes som verbale overgreb mod medlemmer af religiøse mindretal.

Ytringsfrihed er en menneskeret. Men det er beskyttelse mod opfordring til religiøst had også. Danmark kan kun beskytte menneskerettighederne, hvis vi altid holder fast dialogen.

Folkeret à la carte

Folkerettens ideale udgangspunkt bremses både af politisk magtspil, dårlig politikermoral og økonomiske faktorer

Af Henrik Døcker

Når hvalerne slås, bliver rejerne ædt, lyder et koreansk ordsprog. Det rinder én i hu, når Sudan har udvist en række udenlandske hjælpeorganisationer som reaktion på arrestorden mod præsident Omar al-Bashir baseret på en alvorlig anklage for krigsforbrydelser og forbrydelser mod menneskeheden, som Den Internationale Straffedomstol (ICC) har rettet mod ham. Ikke mindre end 2,75 mio. mennesker, som for tiden lever i midlertidige lejre i Darfur-provinsen, er i vidt omfang afhængige af leverancer af mad, vand og medicin fra disse organisationer.

Står denne store satsning, baseret på *folkeretten* og til varetagelse af retfærdigheden, mål med de yderligere lidelser darfurerne nu påføres? Hindrer den ikke ethvert håb om at få Sudan til at indstille de militære angreb på darfurere, afbrændingen af deres byer, voldtægterne af kvinderne? Har den ikke blot skærpet al-Bashirs vrede mod Vesten og gjort ham mere uforsonlig? I hvert fald har kun få afrikanske stater tydeligt støttet straffedomstolens udspil.

U-landenes skattesystemer bør reformeres

Skal et effektivt værn om FN's grundsatninger, respekt for menneskerettigheder og aktiv indsats over for alvorlige folkeretsbrud være andet end *mundsvejr*, ja så er ICC's skridt en rimelig reaktion.

Al-Bashirs turné rundt i Sudan og hans kanonader mod 'Vestens nykolonialisme' virker ynkelig, samme retorik er blevet benyttet af Zimbabwes diktator Robert Mugabe, som har ført sin befolkning til tiggerstaven og isoleret den komplet fra den øvrige verden. De kræfter, der med demokratiets værktøjer vil neutralisere hensynsløse diktatorer, har desværre ikke udsigt til hurtigt at nå store resultater. Begge de nævnte *misantroper* har kun respekt for rå magt.

USA's manglende respekt for folkeretten er desværre et alt for tydeligt eksempel på, at nogle vestlige lande vælger deres helt egen fortolkning af den. Når en amerikansk præsident kan bifalde tortur i *krigen mod terror*, så har han i realiteten sat sit land uden for hvad man kunne kalde *det internationale retssamfund*. Forhåbningerne til USA's nyvalgte præsident Barack Obama vil dog næppe materialisere sig i et radikalt nybrud, om end nok en mere positiv holdning til FN. Det er vanskeligt at aflægge de prærogativer, USA som den eneste tilbageblevne stormagt synes det

er i besiddelse af. En magtposition, som har indebåret ret til manifest at definere, hvad det betragter som (bindende) folkeret – og hvad ikke.

Men denne *folkeret à la carte*, som den er blevet kaldt, eksisterer også i en videre forstand, hvor stater og deres banker f.eks. bistår fattige u-landes diktatorer med at skjule de formuer, de har stjålet fra egne statskasser. Dele af Afrika, Asien og Latinamerika forbliver således fattige, fordi deres herskere som en fast foreteelse har sendt ufattelige summer til europæiske skattely. Ifølge en rapport fra *Global Witness*, et forskningscenter, som har undersøgt forbindelsen mellem udnyttelsen af naturressourcer og krig, har en stribe vestlige banker grund til dårlig samvittighed – de har rent ud hjulpet diktatorerne.

Således 'ekspederede' britiske banker en stor del af de mellem 3 og 5 milliarder \$, som general Sani Abacha, der 1993-98 var Nigerias præsident, stjal fra sit lands statskasse. Den amerikanske Riggs Bank krakkede for fem år siden, efter at en amerikansk senatsundersøgelse havde afsløret, at Chiles aldrende ekspræsident Augusto Pinochet og Ækvatorial-Guineas præsident 1968-79 Obiang Nguema havde stukket millioner af dollars, hidhørende fra statsmidler, til side på private konti i banken. Vi har tidligere hørt om hvordan Congos Mobuto Sese Selo, Filippinernes Ferdinand Marcos, Haitis Jean-Claude Duvalier og flere andre diktatorer udplyndrede deres stater og lod hemmelige

schweizer-konti tilflyde ufatteligt store beløb.

Fokus er nu direkte rettet mod en række u-landes egne skattesystemer. Den britiske premierminister Gordon Brown forbløffede imidlertid den internationale finansverden, da han for nylig i en tale til USA's kongres rent ud sagde, at "vores alle sammens opsparing ville være uendelig meget sikrere, hvis verden enedes om at gøre uigennemsigtige banksystemer og skattely ulovlige". G20-topmødet i april ventes at føre debat herom. Men den rige verden vil altså øve pres på u-landene for at få iværksat skattereformer, bl.a. skal skattemyndighederne som sådan styrkes. Det anslås ifølge *Global Financial Integrity*, at u-landene sidste år mistede en trillion \$ på grund af kapitalflugt eller ti gange så meget, som u-landene modtager i bistand fra de rige lande! Men dybest set er dette et forfærdende udtryk for modtagerlandenes manglende udvikling.

Den ulige fordeling af goderne vanskeliggør

Hvad man har kaldt "den finansielle nedsmeltning" rammer de fattige lande på fire måder: 1) Kapitalstrømme svinde ind, hvorunder investeringer fra industrilandene aftager, hvad der rammer låntagere som fattige lande hårdt, 2) Bistanden reduceres, Storbritanniens *Overseas Development* har beregnet, at hjælpen falder med en femtedel, eller 20 mia. \$. 3) Råvarepriserne falder, fødevarekrisen 2007-08 menes at have øget antallet af mennesker, som

lider af underernæring med 44 mio. Endelig 4) bliver der flere arbejdsløse. De mange mennesker, der arbejder i udlandet og sender penge hjem, må spænde livremmen ind. Men i 2008 sendte de pengene til at samlet værdig af 300 milliarder \$ til deres oprindelsesland.

Disse penge betyder uendelig meget i mange fattige lande – undertiden kaldet *rentierstater*. F.eks. udgør de 45 pct. af bruttonationalproduktet i Tajikistan, 38 pct. i Moldova, og 24 pct. i Libanon og Guyana. Men nu begynder nogle lande at sende de udenlandske arbejdere hjem, f.eks. inddrog Malaysia sidste år 55.000 arbejdstilladelse for folk fra Bangladesh. Det onde kredsløb kaster de fattige lande ud i bundløs gæld. Verdensbanken sætter ny-industrialiserede landes finansieringskapacitet til et fald på flere hundrede milliarder \$. Mens én ud af seks personer i disse udviklingsmarkeder har øget deres indtægt til over 2 \$ om dagen, så har de stadig under 3 \$ om dagen. Men det frygtes, at 65 millioner mennesker vil falde ned under 2 \$ om dagen. Verdensbanken har beregnet, at mellem 200.000 og 400.000 flere børn vil dø hvert år mellem nu og 2015.

Så tør man slet ikke begynde at kalkulere de menneskelige ofre i den blodigste krig af alle for tiden verserende, den i Congo. 5,5 mio. mennesker har mistet livet, og udsigterne til varig fred er spinkle. Man kan spørge hvad FN med sin store mission just i dette land egentlig kan udrette? Bestandig har Congos

østlige del været inddraget i nabostaternes, særlig Rwandas, forfærdende stammemodsætninger. Nu er der midlertidig fred, efter at den rwandiske tutsi-oprørsleder i Congo Laurent Nkunda er taget til fange – af Rwanda! Men uanset våbnenes tale er det fremdeles sådan, at 80 pct. af alle forbrydelser i Congo skønnes at blive begået af politi eller hær. Som i mange lande verden over hænder det uhyre sjældent, at en uniformeret nogen sinde stilles for retten.

Denne digression fra empatien med verdens mange ofre for den finansielle krise til de fortsatte væbnede konflikter med blodigere ofre. For at sammenfatte en besindelse på hvor ulig og forskellig verden er, og hvor vanskeligt det derfor bliver at formulere en *folkeret*, som gælder hele kloden! Mens stater i svær vægtsklassen til syvende og sidst kun bruger folkeretten som figenblad for deres magtinteresser, så er svagere stater ikke i stand til at opfylde selv folkerettens svageste krav!

Det er vigtig at reflektere over disse forskelligheder, fordi vi i den rige verden har en tendens til at anskue det hele ud fra et ideelt og vel også meget rationelt synspunkt. For blot at *fremme* folkerettens og FN's høje idealer om demokrati og menneskerettigheder kræves både *vilje og evne*. Det er ikke ofte, at disse to går op i en højere enhed. Dertil skal vel også lægges en bevidst søgen efter *kompromis* i en verden, hvor goderne er så ulige fordelt.

BØGER anmeldt af Henrik Døcker

Krigsforbrydelsen i Katyn

Anna Elisabeth Jessen: *Kraniet fra Katyn*, 283 sider, Høst & Søn

Beretningen om Sovjetunionens nedskydning af ca. 15.000 polske officerer og reserveofficerer i Katyn-skoven i Hviderusland i 1940 er vel efterhånden kendt af mange. Men der er grund til atter at dvæle ved den i forbindelse med denne velskrevne bog, som fokuserer på en særlig dansk vinkel på den ufattelig store krigsforbrydelse, som systematisk søgtes skjult i hele Sovjetunionens levetid. Akkurat som Sovjet søgte at skjule den egentlig årsag til massehungersnøden i det kornrige Ukraine 1932/33, hvorved mindst fem millioner mennesker omkom.

Det er den danske journalist og dokumentarist Anna Elisabeth Jessens fortjeneste, at et kranie fra én af de henrettede officerer, som i 50 år befandt sig på Retsmedicinsk Institut, blev fundet frem og - i overværelse af familiemedlemmer til den afdøde - blev tilbageleveret til Polen og anbragt i den polske hærs katedral i Warszawa. Hendes dokumentarfilm om dette 'drama i dramaet' er blevet vist i polsk fjernsyn, såvel som naturligvis det danske. Men vigtigst af alt har Rusland for længst erkendt sin skyld, selv om det trækker ud med at få alle dokumenter om udåden gravet frem af arkiverne.

Forfatteren har valgt at give en nøje beskrivelse af hendes flere år lange fordybelse i den danske retsmediciner Helge Tramsens skæbne såvel som opsporing af familiemedlemmer og andre, der kunne belyse det uhyggelige drama ikke mindst om det tågeslø, der blev nedsænket over hvad der virkelig skete i de hviderussiske skove under 2. Verdenskrig. Da Sovjetunionen i 1939 indgik en hemmelig aftale med Tyskland om deling af Polen - 2. Verdenskrig første offer - kunne det ikke vide, at selv samme Tyskland allerede i 1941 ville gå til angreb. Det kommunistiske diktatur troede, at det styrkede sin magt over det Østpolen, som det i 1939 havde besat efter aftale med Berlin. Af frygt for at de nationalbevidste polakker skulle organisere for megen modstand, valgte det hurtigt at internere de polske officerer, idet det dog her kan tilføjes, at halvdelen af officerskorpset valgte at flygte fra såvel tyske som sovjetiske styrker.

Stalin gav så i juni 1940 ordre til at de alle skulle skydes - de menige var hjemsendt. I betragtning af hvordan han i 1930'erne havde sendt titusinder af russere i døden under de store udrensninger og skueprocesserne "legitimerede" det, var der intet overraskende heri. Man tør dog nok kalde det politisk uklogt, fordi den frihedselskende polske nation var langt sværere at kue end

den sovjetiske. At det nazistiske Tyskland i 1943 valgte at sende en større delegation af retsmedicinere fra tysk besatte europæiske lande til Katyn for at foretage obduktioner på stedet og fastslå dødstidspunktet var højest overraskende. For som forf. beskriver: Hvad var ideen med at påvise sovjetisk skyld i en krigsforbrydelse *samtidig* med at Tyskland i den udslettede polske stat, under krigen kaldet *generalguvernementet*, havde rene dødsfabrikker, hvor tilintetgørelse særlig af jøder var sat i et hidtil uset forfærdende system?

Nazi-Tyskland havde blandt i alt 12 læger fra besatte lande, også inviteret (reelt: beordret) en vis Helge Tramsen fra Danmark. Lægerne fik frie hænder til at gøre deres observationer og var – ganske overraskende – efter alt foreliggende *ikke* udsat for noget pres fra tysk side om at nå dette eller hint resultat. De blev uanset krigens mangelsituation fløjet til Smolensk og beværtet overdådigt og havde betydelig frihed til at tilrettelægge deres arbejde med ligene. Bogen veksler mellem dokumentation fra dagbøger og andet, beskrivelse af nedskydningerne mv. og forf.'s egne rejser og møder i hele forløbet. Alle lægerne tilsluttede sig en udtalelse om at dødstidspunktet var 1940, altså *før* Tyskland fik herredømmet over området. Men også at de ikke enkeltvis ville stå frem i interviews om dette.

Alligevel skiftede den tjekkiske og den bulgarske læge standpunkt efter krigen og tillagde tyskerne skylden – iflg. bogen (men uden kildeangivelse) fordi de

var blevet truet med dødsstraf, hvis de sagde andet. Sovjet forlængede så at sige sin skændselsgering fra Katyn ud i groteske krav om fortielse, og lod de i forvejen hårdt ramte officersenker i Polen lide den tort ikke at få pension, fordi deres mænd officielt var meldt savnede, men ikke var døde.

Det var først under Gorbatjov, at Sovjetunionen indrømmede sin skyld, og det er først efter Sovjets sammenbrud og nedbrydningen af Jerntæppet, at folk fra Polen har haft lejlighed til at gå i den sovjetiske sikkerhedstjenestes arkiver.

Anna Elisabeth Jessen har muligvis afsluttet sit manuskript til bogen før det oplystes, at to efterkommere til en myrdet polsk officer i Katyn nu forsøger at rejse sag mod Rusland ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol. Det skulle være efter art. 2, som handler om retten til livet. Om ikke andet kan sagen muligvis hænges op på, at Rusland selv først ca. ti år efter at det havde ratificeret den europæiske menneskerettighedskonvention i 1998 tillod deklassificering af dokumenter, således at en form for *efterforskning* af massakren kunne påbegyndes. Dette sidste har hun altså ikke med i bogen. Til gengæld er der mængder af andre interessant enkeltheder om denne dybt gribende skildring af en ufattelig ondskab af storpolitiske grunde.

Check på Afrika i de sidste 100 år

Jørgen E. Petersen: *Afrikas århundrede - "Tostan"*, 314 sider, Borgens Forlag

Journalist Jørgen E. Petersen er danske radiolyttere bekendt med fra talrige indslag om afrikanske lande. Han har også skrevet adskillige bøger om Afrika. Det er derfor velkomment, at han endnu engang samler al sin viden om denne verdensdels politiske historie og politiske ledere. Nærmere bestemt 54 lande og et enkelt (Vestsahara) uden selvstændighed.

Forfatteren har selv boet sammenlagt ti år i hhv. Kenya og Sydafrika og har valgt at give sin bog undertitlen "tostan", som på det senegalesiske sprog *wolof* betyder noget i retning af gennembrud. Hermed hengiver han sig - sådan som jeg ser det - til noget tæt på ønsketænkning hvad angår det svage og ikke voldsomt udviklede Afrikas muligheder for at blive en slags magtfaktor for udviklingslandene.

I et kortere indledende kapitel udvikler han nogle af sine private visioner for Afrika. Han mener, at Europa bør "træne [afrikanske] arbejdere i almen arbejdsdisciplin, så de kan udgøre den afrikanske arbejdskrafts ryggrad i de stater, hvor en sådan endnu ikke findes eller er for svag". EU bør koncentrere sig om de 48 afrikanske stater syd for Sahara. Han mener i øvrigt, at der slet ikke er tvivl om, at dette århundrede bliver "Afrikas århundrede". Spørgsmålet er

blot, om det skal udvikles af Kina eller i et samarbejde med Europa.

Bogen opererer med det såkaldte "Ibrahim-indeks", der med udgangspunkt i en afrikansk forretningsmands principper opstiller fem overkategorier, 15 underkategorier og 58 "under-under" kategorier, der har til formål at indkredse dette og hint lands grad af retsstat - som en forudsætning for udvikling. Heri indgår også hvor korrupt landet er, og hvor sikkert der er for borgerne.

Det er et imponerende stort antal enkeltheder, Jørgen E. Petersen har samlet sammen, måske nok lige lovlig mange facts uden nogen særlig form for vurdering. Og alligevel kan man mangle lidt hist og her. Om Hissen Habré hedder det blot, at han blev fordrevet fra præsidentposten i Tchad, og at han i Senegal (hvor han i øvrigt først havde asyl) blev sat under anklage for forbrydelser mod menneskeheden - men ikke nærmere hvad han egentlig bedrev af uhyrligt, da han var ved magten. Vi får ikke med, at han i sit hjemland er dødsdømt *in absentia*, men det skete da også kort efter redaktionens afslutning.

Bogens beskrivelse af én af Afrikas mest bizarre og brutale skikkelser, Liberias diktator 1997-2003 Charles Taylor, er mildest talt forvirrende. De mange anførte citater, særlig fra afrikanske medier, gør billedet af ham uklart. Denne tidligere dømte oprørsleder af amerikansk-liberiansk oprindelse, blev allerede i 2003 af det særligt nedsatte

straffetribunal for *Sierra Leone* tiltalt for forbrydelser mod menneskeheden for sin støtte til én af dette lands militære formationer, som bl.a. lemlæstede mennesker ved at hugge armene af dem. Efter at have nydt asyl i Nigeria, hvortil han var flygtet, blev han i 2005 anholdt nær grænsen til Cameroun og siden bragt til Haag, hvor Sierra Leone-tribunalet gennemfører sagen mod ham, idet det er fundet ubetyggende at afvikle processen i hovedstaden Free-town. Han er således ikke - som bogen anfører - stillet for Den Internationale Domstol i Haag, som ikke har nogen straffemyndighed.

Eritrea er et andet eksempel - blandt flere - på Jørgen E. Petersens tilfældige benyttelse af årstal og ikke-stringente beskrivelse af et land. FN kritiseres for ikke at have sikret sig mod grænseproblemer med nabolandet Etiopien, da det afviklede sin kontrol med området. Det forklares ikke, at Eritrea indtil 1952 var et britisk FN-mandat, og at eritreanerne havde fået løfte om en folkeafstemning om områdets tilhørsforhold. Ej heller får vi at vide, at det var ved et samarbejde mellem en eritreansk frihedsbevægelse og en etiopisk oprørsbevægelse at det lykkedes at løsrive Eritrea fra Etiopien, således at det blev selvstændigt i 1993.

I betragtning af at Tyskland under sin kolonisering af Sydvestafrika (det nuværende Namibia) nedslagtede omkr. 30 pct. af befolkningen, er det for kortfattet blot her at tale om 'krigsførelse med episoder af voldsom grusomhed'.

Visse eksperter kalder endog dette det første folkedrab i det 20. århundrede! Det fører for vidt at gå mere i detaljer, idet en bog med så mange enkelte oplysninger nødvendigvis vil have nogle lakuner, ligesom udvalget af facts til dels må bero på et personligt skøn. Bogen bringer mange nyttige oplysninger, men kan nok kaldes lovlige 'journalistisk' et stykke af vejen. Herved forstår jeg at forf. har stor trang til at bringe spektakulære citater og 'spændende' enkeltheder på bekostning af en dækkende helhedsbeskrivelse af hvert enkelt land.

Bemærkelsesværdig kvindeskæbne fra Malawi

Vera Chirwa: *Fearless Fighter*, 208 sider, Zed Books (London/New York) i samarbejde med Amnesty International og Dansk Institut for Menneskerettigheder.

Næppe mange danskere (ej heller den, der skriver disse linjer) havde hørt om *Vera Chirwa*, før hun en martsdag i år dukkede op i København og talte ved et arrangement, dagbladet Politiken foranstaltede sammen med de to danske organisationer, som står bag denne bogudgivelse. Den nu 76-årige kvinde fra *Malawi* betegnes med rette som et kvindeligt modstykke til Nelson Mandela, for ligesom han er hun advokat af fag, og ligesom han måtte hun døje mange år i fængsel på grund af sit politiske engagement. Denne hendes selvbiografi er blevet til med hjælp fra mange u-lands- og menneskeretsenga-

gerede mennesker, hvoriblandt også tælles danskerne Kirsten Lund Larsen, Birgit Lindsnæs og Klaus Slavensky.

Siden vi nu skal høre om én af Afrikas mere upåagtede nationer Malawi, kan det undre, at nogle af de mange "kokke", der har medvirket ved denne udgivelse, ikke har fundet det fornødent i tillæg at give en kortere beskrivelse af menneskeretssituationen i dette land i dag. Amnesty Internationals seneste årsrapport fra 2008 har kun et kort afsnit om landet, hvoraf de horrible forhold i dets fængsler synes at være det mest kritisable. Man kan udlede, at der i dag er få politiske fanger, og forholdene generelt er milevidt fra da eneher skeren, dr. *Hastings Banda* holdt det fattige land (gennemsnitslevealder 47 år) i et jerngreb. Han gik af i en alder af 92 år i 1993. Han var med andre ord tidligere tiders Mugabe!

I den britiske kolonitid hed området Nyasaland, inden det indgik i Den Centralafrikansk Føderation (sammen med det nuværende Rhodesia og Zambia), for i 1964 at blive selvstændigt som Malawi.

Men nu Vera Chirwa, som den lille bog handler om, gjorde sig tidligt bemærket som et lyst hoved - og samtidig en yderst samfundsbevidst borger. Hun blev sit lands første kvindelige advokat og var sammen med sin mand Orton Chirwa, der også var advokat, med i uafhængighedskampen. De deltog i grundlæggelsen af Malawis Kongresparti i 1959 og så frem til at forme den

nye stat efter selvstændigheden i 1964. Hendes mand blev da også landets første justitsminister.

Det var dengang helt usædvanligt, at en kvinde nåede så højt på uddannelsesrangstigen, men Vera var og blev en *fighter*. Ved uafhængigheden rådede den unge stat næsten ikke over nogen uddannede borgere. Jørgen E. Petersen anfører i sin ovenfor anmeldte bog, at flere malawier dengang arbejdede uden for landet end i selve landet - 159.000 mod 128.000. Én af de få med uddannelse var lægen Hastings Banda, som da i en årrække havde praktiseret i London. Han udviklede imidlertid efter at være blevet den nye stats præsident en én partistat og et meget repressivt styre, som ægteparret Chirwa hurtigt kom på kant med. Efter en årrække i eksil tilbragte de 12 år i malawisk fængsel - de var blevet dømt ved en skueproces, der ikke gav Sovjetunionens i 1930'erne noget efter.

Det tragiske var, at hendes mand, som hun havde født fire børn, afgik ved døden i fængslet - under i øvrigt ikke nærmere opklarede omstændigheder. Selv kom Vera Chirwa ikke til at spille nogen fremtrædende rolle i Malawis statsapparat efter at hun i 1993 blev løsladt. Selv om hun under sit længerevarende ophold i Tanzania havde haft høje poster i anklagemyndigheden og som dommer, afslog hun både at blive dommer og politiker i sit eget land. En post i Den Afrikanske Union (AU) modtog hun dog. Størst indflydelse har hun haft som opinionsdanner for den

spæde menneskeretsbevægelse i sit land.

Alt dette og mere til hører vi om i den livlige beskrivelse af hendes liv, holdt i jeg-formen og med mange indlagte replikker. Vi er tæt på en afrikansk virkelighed, som antagelig kun få danskere har oplevet. En beretning til eftertanke.

60 års dansk udviklingspolitik

Chr. Friis Bach, Thorsten Borring Olsen, Sune Kaur-Pedersen & Jan Pedersen: *Idealer og realiteter, dansk udviklingspolitiks historie 1945-2005*, 583 sider, Gyldendal

Det har været et tungt læs at få i havn, om man så må sige: At få kulegravet forhistorie, motiver og forløb vedrørende den danske bistand til udviklingslandene - set i et politisk perspektiv. Først i 2008 udkom det store bind og så kun ført op til 2005. Redaktionen - historikerne Carsten Due-Nielsen og Ole Feldbæk samt politologen Nikolaj Petersen - bedyrer, at det ikke kunne være anderledes. Nuvel, akademiske folk arbejder anderledes end journalister...

Historikerne har i dette tilfælde måttet finde sig i, at nogle af de aktører, der er skildret, stadig er i live og har taget til genmæle over for visse passager. Det synes åbenbart, at den stoute politiker og mangeårige u-landsforkæmper - om man nu må bruge dette udtryk - Christian Kelm-Hansen, bl.a. kendt som

formand og generalsekretær for Mellemfolkeligt Samvirke, uretmæssigt har fået nogle lovlig kritiske ord med på vejen. I sagens natur kan i det følgende blot gives spredte glimt af, hvad den store, detaljerige bog byder på.

Det var de vestlige lande, som først begyndte at formidle u-landshjælp, og det gennem FN. Der taltes indledningsvis om 'teknisk bistand', som omfattede 1) udsendelse af eksperter til u-landene, 2) modtagelse af stipendiater i den rige verden og 3) indkøb af udstyr og materiel til demonstrationsprojekter samt forsøgsanlæg. Blandt de større danske u-landsprojekter var det danske undervisningshospital i det tidligere belgiske Congos hovedstad Kinshasa (og som denne anmeldelses forfatter i øvrigt besøgte i 1972). Det uddannede sygeplejersker ud over at behandle patienter.

Da bogens intention ikke har været at berette om bistandens effektivitet, men snarere at fortælle om den politiske ramme, dansk bistand blev leveret i, kan man ikke tillade sig at anke over at der alene beskrives nogle delproblemer under Kinshasa-hospitalets drift, mens det stadig, dvs. indtil 1981, var et dansk udviklingsprojekt. At de 141 mio. kr., Danmark ydede til det gennem 18 år (i dag svarende til over 500 mio. kr.) ikke førte til det prægnante *hjælp til selvhjælp* véd jeg således ikke fra bogen, men en artikel, skrevet af en tidligere administrativ medarbejder ved hospitalet. Han besøgte det i 2006 og konstaterede, at hospitalet er i stærkt forfald og nærmest 'mangler alt'.

Danmark nåede i FN's 2. Udviklingsår i 1978 op på at yde 0,7 pct. af sit bruttonationalprodukt som u-landsbistand. Pointeringen af at bistanden også skulle fremme *menneskerettighederne* lanceredes i slutningen af 1970'erne, dog i begyndelsen med hovedvægt på de *basale menneskelige behov*, altså nærmest hvad man kunne kalde de sociale/økonomiske menneskerettigheder. Et slags mummespil, der ligesom skubbe ansvaret over på donorstaterne, snarere end modtagerne, kunne man sige.

Vi hører om Verdensbankens – i vide kredse stærkt kritiserede – strukturløsningslån til de fattige lande, en udviklet problematik, hvor kravene forekom lovlige skrappe, men på den anden side i vidt omfang var nødvendige for at afstive økonomien. For at få skabt balance på statsbudgetterne og gennemført reformer hos modtagerlandene indførtes da mange steder såkaldt *konditionalitet*, altså krav til u-landene som betingelse for lån. Som DANIDA's daværende chef Bent Håkonsen på et møde i OECD sagde i 1986, så var der "fortsat brug for en mere aktiv inddragelse af modtagerlandene". Grundlaget skulle være "de ofte skrøbelige politiske og sociale realiteter i de lande, vi søger at hjælpe". Det var dog først med DANIDA's handlingsplan af 1988, at menneskeretsaspektet blev inddraget systematisk.

Danmarks forhold til FN's Udviklingsprogram UNDP har været ganske modsætningsfyldt, hvilket bl.a. har skyldtes,

at de danske bidrag – sammen med de øvrige nordiske – har været så høje, at vi følte, at der ikke var en passende 'fordeling af byrderne' sammenlignet med andre rige lande, hvortil kom, at DANIDA på et tidspunkt havde beregnet, at Danmark, mens det bidrog med 8 pct. af midlerne til UNDP, samtidig kun modtog ordrer svarende til 1,9 pct. af UNDP's samlede ordregivning! Omkring 1989 kom den såkaldte returprocent imidlertid op på 70 pct.

Det blev i 1980'erne klart, at et projekts tidshorisont hvad angår dets evne til at fremme den økonomiske og sociale udvikling ikke kunne/måtte sættes til fem år (det oprindelige bevillingsgrundlag), men snarere skulle være 15-20 år. Det blev først ved indgangen til det 21. århundrede, at den såkaldte "præstationsafhængige" tilgang slog igennem i bistandspolitikken, hedder det i bogen. Det var Verdensbanken, der satte denne nye tendens i system. Alle u-lande blev vurderet på deres politisk-økonomiske præstationer. I 1990 begyndte man så også at tale om en *fredsdividende*, en idé, der fik en brat afslutning ved Iraks invasion i Kuwait i 1990.

Men Danmark kunne da bryste sig af at det målt pr. indbygger blev den største bidrager til de internationale fredsbevarende operationer. Når mange harcelerer over, at korruptionen florerer i u-landene, er det en god idé at fundere over, at en dansk firmarådgiver (som DANIDA bruger flere og flere af) koster omkr. 1,4 mio. kr. om året, mens en DANIDA-rådgiver (inkl. administrati-

on og bolig) koster 825.000 kr. og en lokal rådgiver aflønnes med omkr. 300.000 kr.

Forholdet mellem multi- og bilateral bistand er et evigt tilbagevendende diskussionsemne. Af en beregning Finansministeriet foretog i 1991 fremgik det, at den bilaterale bistand i Danmark gav en *beskæftigelseseffekt* på 10.000 mandår, mens den multinationale kun gav omkr. 4000 ekstra fuldtidsarbejdspladser. Det tjente til forklaring på, at den fremlagte danske femårsplan i 1991 lagde op til, at den multinationale andel skulle skæres ned til 40 pct.

Den store bog kan anbefales alle med interesse for u-landsbistand, idet man dog må forstå dens trods alt begrænsede sigte. Det er beretningen om at denne form for politik er kompliceret, og at der ikke gives nogle objektive eller "færdige" svar på mange af den underprivilegerede verdens utallige problemer.

Revolutionen æder sine egne børn I

Jesper Huor: *Sidste rejse til Phnom Penh*, 232 sider, Bindslev

Løgn og fortielse omgav en tid lang, hvad *De Røde Khmerer* egentlig foretog sig i Cambodja slutningen af 1970'erne, og desværre var også en del vesterlændinge håbløst naive om den dengang myte-omspundne skikkelse Pol Pot. Længe måtte den svensk-cambodjanske dreng Jesper Huor, født det år, da De

Røde Khmerer greb magten, leve i uvished om hvad der var sket med hans cambodjansk-fødte far, som forlod ham og hans svenske mor i Stockholm, da han var to år. Hans forældre havde som unge mødt hinanden i Paris, men det var kun efter en lang årrække, at Jesper fandt ud af, hvordan det hele hang sammen. Moderen havde fortalt ham, at hans far var diplomat "i Asien", men selv fandt han det som dreng noget besværlig at forklare andre - han valgte at sige at faderen var postbud i udlandet!

Verden er for længst blevet fortrolig med De Røde Khmerers myrderier og med at en proces omsider - nu i år - er indledt mod nogle få overlevende ansvarlige for uhyrlighederne 30 år tilbage.

Selv om Jesper Huor strengt taget ikke tilføjer denne viden afgørende nyt, har dette personlige vidnesbyrd, om man vil, betydning for en *personliggørelse* af det ufatteligt blodige drama. Men det hører også med, at Cambodja først i 1970'erne var i en elendig situation efter at de vietnamesiske Vietcong'ers marcher gennem landet og USA's påfølgende bombardementer.

Cambodja blev et uheldsvangert 'bi-produkt' af Vietnamkrigen, den reaktionære Lon Nol-regering iværksætter så et kup, hvorunder den useriøse kong Sihanouk afsættes. Kommunistiske celler rundt omkring i landet får øget tilslutning. Det er altså før bogens forfatter er født - i en periode hvor han studerer i Paris. Hans ønske om at vende

tilbage og arbejde for den ny stat Kampuchea – skabt i Mao Zedongs ånd og baseret på hvad man kort kan kalde 'bondekommunisme' – afslås, han hører til intelligentsiaen og skal være det nye styres diplomatiske repræsentant først i Østtyskland (DDR) og siden i Nordkorea. Man kunne måske opfatte det som et slags 'studieophold' .

Jesper, der i dag er journalist i Sverige, besøger første gang sin fars hjemland, da han er 24 år, dvs. i 1999. Nu var det på tide, at han fandt ud af, hvad der var hændt hans far, som – efter en årrække i Nordkorea - var forsvundet ved sin hjemkomst til Cambodja i 1977. Eller rettere sagt: Familien i Stockholm hørte ikke noget fra ham efter dette år. Han var med sin mor rejst til Phnom Penh for at besøge én af hans cambodjanske families få overlevende – en faster. Men det var først efter endnu et besøg i 2006 at Jesper rigtig fik rede på det med faderen.

Det skulle vise sig vanskeligt. Bogen springer noget frem og tilbage mellem referat af rædselsperioden under De Røde Khmerer og så forfatterens egne observationer ved samtaler med slægtninge og personer, der i sin tid arbejdede sammen med eller kendte hans far. Det var hårdt for mor og søn i over 20 år ikke at have vidst, hvordan hans fader fik sit endeligt.

Til sidst stod de så i den tidligere skole, som skulle blive indbegrebet af De Røde Khmerers terror: Torturcentret Tuol Sleng, hvortil 14.000 mennesker blev

ført for at blive tortureret og siden dræbt, dvs. 10 overlevede rent faktisk, da Vietnam invaderede Cambodja i 1979 og rensede byerne for dem. Men det lykkes ham at finde faderens navn på en liste over henrettede. Han blev i øvrigt anholdt fire dage efter at han frivilligt var vendt tilbage til Cambodja.

Som forf. bemærker, kunne Vietnams invasion i 1979 have gjort en ende på De Røde Khmerer og Pol Pot, men det storpolitiske magtspil (som i øvrigt også Danmark var en del af) førte til, at Vesten med USA i spidsen foruden Kina og ASEAN-landene i lang tid fortsatte med at støtte Kampuchreas plads i FN, idet det var vigtigere at danne front mod Sovjetunionen og Vietnam.

For Jespers mor, der havde et meget langt engagement på venstrefløjen – med udgangspunkt i sine studenterår i Paris – må det have været overordentlig svært at erkende, at også den cambodjanske revolution "åd sine egne børn", akkurat som f.eks. den sovjetiske.

Revolutionen æder sine egne børn II

Andrew Meier: *Spionen der forsvandt – En amerikaner i Stalins hemmelige tjeneste*, 358 sider, Lindhardt og Ringhof.

Titlen lyder som en kriminalroman, men dette er et eksempel på at virkeligheden har overgået fantasien, vil jeg påstå. Den amerikanske journalist Andrew Meier, tidligere Moskva-

korrespondent for det kendte amerikanske ugeskrift *Time*, hører til den type, der bider sig fast og vil drage til verdens ende for at opklare 'mysterier', han er kommet under vejr med. Den granskende, nysgerrige, detektivistiske skribent, bevæbnet med færdigheder på flere sprog. Det var under et besøg i byen Norilsk, ét af de større knudepunkter i det vældige fangelejr-'rige', som i sovjettiden kaldtes GULAG, at han stødte på navnet Oggins.

Det kan tilføjes, at denne verdens nordligst beliggende industriby i dag har 200.000 indbyggere, og at man har regnet at omkring 500.000 forviste og fanger passerede den i årene 1935-55. I sin 'storhedstid' boede her mennesker fra over 30 lande! Meier skulle siden komme til at bruge otte år på at lede efter informationer om denne mand, som viste sig at være en venstreorienteret amerikaner, der fra prosocialistiske miljøer i 1920'ernes New York betrådte den farefulde vej som én af Stalins agenter!

Den drevne skribent Meier har valgt at lade læseren springe lidt frem og tilbage i Isiah Oggins' skæbne, således at faser af hans grumme afslutningsår i de frygtede Moskva-fængsler *Lubjanka* og *Butyrka* skubbes ind i mindre sektioner mellem de egentlige kapitler. Når oversættelsen dertil sine steder er noget ubehændig se nedenfor, kan det til tider være vanskeligt helt at få rede på den utrolige tilværelse, der blev den amerikanske akademiker til del. For nysgerrige læsere kan jeg oplyse, at det

'*Brownie*', Oggins angives at have om halsen på et foto er et gammelt fotoapparat, og at *apostillet* sigter til en form for legalisering af et dokument!

Hertil må lægges, at forf. trods sine ihærdige anstrengelser og søgninger i fem lande og videre korrespondancehenvendelser til fem andre alligevel har måttet fylde skildringen ud med stof fra andre spionberetninger og om Komintern, Stalins hemmelige udlandstjeneste, i almindelighed. Oggins' professionelle hemmelighedsfuldhed og hans mange år i udlændighed uden forbindelse med slægt og venner udgør store huller i vor viden om hovedpersonen i denne bog!

Spionen der forsvandt giver overordentlig mange interessante informationer om 'den socialistiske vækkelse' i USA i 1920'erne og om pro-sovjetisk efterrettingsvirksomhed i tiden før og under Den Kolde Krig. Oggins var 30 år, da han med sin kone Nerma, også dybt engageret i socialistisk agitationsvirksomhed, sejlede fra New York med Europa som mål. Officielt havde han fået et studielegat. I virkeligheden påbegyndte han sin hemmelige tjeneste, og parret kom til at leve under dække i Tyskland og Frankrig.

Stalin og den unge Sovjetunion var i virkeligheden langt mere dreven end USA dengang på spionagens og kontraspionagens område. De havde hurtigt indset, at det ikke gik an at have *sovjetiske* agenter snusende rundt, men at langt større resultater kunne opnås

ved at betjene sig af agenter fra vestlige lande, mennesker, der troede på *verdensrevolutionen* (et ord, der dog mærkelig nok ikke dukker op i bogen). Ægteparret Oggins skulle skaffe sig så mange oplysninger som muligt om vesteuropæiske lande, om militære såvel som civile forhold. Blandt én af Stalins mange vidtløftige planer var ved hjælp af *falske dollarsedler* at køre verdens største kapitalistmagt i sæk! Trods fabelagtigt godt efterlevede sedler blev dette dog afsløret.

Efter en del afsløringer også af udenlandske kommunistagenter i Europa tog parret tilbage til USA, nu med et barn, men i 1935 er Cy (Isiah) Oggins atter på farten, denne gang til Kina. I foråret 1938 døde al kommunikation til hustruen i USA ud. Det viste sig først fire år senere, at han var blevet anholdt af Sovjets hemmelige politi og som tusinder af andre uskyldige blev martret af den paranoide Stalins bøddler. Det var samme år, som den amerikanske kongres oprettede et særligt udvalg for uamerikanske virksomhed, oprindeligt mest vendt mod protysk virksomhed, men ved krigens slutning i 1945 også andre former – senator Joe MacCarthy var imidlertid snart på krigsstien mod kommunister. Samtidig måtte det erkendes, at i hvert fald ind til denne tid havde USA været ganske naiv over for sovjetisk infiltration.

Bogen beskriver detaljeret hvordan den fortvivlede hustru i New York først i 1942 via en polsk krigsfanges henvendelse til den amerikanske ambassade i

Sovjetunionen havde fået oplyst, at hendes mand sad i GULAG. Hun begyndte nu at bestorme det amerikanske udenrigsministerium med henvendelser, men statens repræsentanter var kølige, fordi der var stærk mistanke om at Oggins havde været spion mod sit fædreland, og på et tidspunkt blev hun bedt om at indbetale et større beløb til hendes mands hjemtransport til USA. Men det blev alt sammen ikke til noget, selv om Oggins flere gange i fængslet fik besøg af amerikanske diplomater, der endog fik taget et foto af ham – i en elendig forfatning.

Stalin mente i sidste ende alligevel ikke, at det gik an at slippe Oggins ud, så han kunne fortælle om det helvede, Sovjets vældige fængsels- og lejrsystem udgjorde. Efter ni års fængselsophold fik han en dødbringende indsprøjtning. Men amerikanerne fik først lang tid efter oplysning om hans død – med en falsk årsag angivet. Først i 1992, da Sovjetunionen var sunket i grus, og Boris Jeltsin var kommet til magten, rapporteredes det af det sovjetiske nyhedsbureau TASS og i amerikanske medier, at Oggins var blevet henrettet.